

Імпресіонізм

Художній напрям, заснований на принципі безпосередньої фіксації вражень, спостережень, співпереживань. Сформувався у Франції в другій половині XIX ст., насамперед у малярстві. Визначення походить від назви картини Клода Моне «Враження. Схід сонця» («Impression. Soleil levant», 1873). Наприкінці XIX ст. імпресіонізм поширився в європейському письменстві. Засновниками літературного імпресіонізму вважаються брати Гонкури. Виявився він також у творчості Гі де Мопассана, М. Пруста, К. Гамсуна, О. Уайльда, Р. Л. Стівенсона, А. Шніцлера, А. Чехова, І. Буніна, І. Анненського та ін.

Визначальні риси імпресіонізму:

- зображується не сам предмет, а враження від нього («Бачити, відчувати, виражати — в цьому все мистецтво», — проголошували Едмонд і Жуль Гонкури); - імпресіоністи орієнтуються на почуття, а не на розум;
- відмова від ідеалізації: ставлячи перед собою завдання зафіксувати реальні моменти, імпресіоністи найчастіше заперечували поняття ідеалізації й ідеалу, адже ідеал відсутній в конкретній реальності;
- часопростір ущільнюється і подрібнюється, предметом мистецької зацікавленості стає не послідовна зміна подій і явищ (фабула), не соціальний, логічно впорядкований історичний відрізок або період життя героя, а уривчасті фрагменти, відбиті у свідомості персонажа;
- герой імпресіоністичного твору цікавий не так своєю активністю, спрямованою на перетворення зовнішнього світу, як саме «пасивною» здатністю сприймати, реагувати на зовнішні збудники, бути носієм, навіть колекціонером вражень;
- найпоширенішим жанром імпресіонізму стає новела. Український імпресіонізм на тлі західноєвропейського мав яскравіше лірико-романтичне забарвлення, що зближувало його (а нерідко й змішувало зовсім) з неоромантизмом та символізмом.

Поетика імпресіонізму відбилася у творчості М. Коцюбинського, В. Стефаніка, М. Черемшини, частково О. Кобилянської, а також Г. Михайличенка, М. Хвильового, Є. Плужника та ін.

МИХАЙЛО КОЦЮБІНСЬКИЙ

Михайло Михайлович Коцюбинський народився 17 вересня 1864р. в м. Вінниці в сім'ї дрібного урядовця. Дитинство та юність майбутнього письменника минули в містечках і селах Поділля, куди переводили батька по службі. Освіту здобував у Барській початковій школі (1875 — 1876) та Шаргородському духовному училищі (1876 — 1880).

Коцюбинський почав пробувати свої сили в літературі рано, брався за поезію, переклади, нариси, та швидко головним полем його письменницької діяльності, справжнім покликанням стає художня проза. З перших спроб Коцюбинського-прозаїка до нас дійшли оповідання “Андрій Соловійко, або Вченіє світ, а невченіє тьма” (1884), “21-го грудня, на введеніє” (1885), “Дядько та тітка” (1885).

Друкуватися Коцюбинський почав у 1890р. — львівський дитячий журнал “Дзвінок” опублікував його вірш “Наша хатка”. В цьому ж році він побував у Львові, встановивши творчі контакти з місцевими літераторами та видавцями, зокрема Франком. Поїздка поклала початок постійному співробітництву Коцюбинського в західноукраїнських виданнях. На початку 1891р. він їде в с. Лопатинці на Вінниччині, де поєднує роботу домашнього вчителя в родині місцевого службовця з поглибленим вивченням життя села, народної мови, культури і розпочинає серйозну літературну працю. За один 1891 рік з-під його пера виходять **оповідання “Харитя”, “Ялинка”, “П’ятизлотник”, повість “На віру”, віршована казка “Завидющий брат”.** Твори привернули увагу літературної громадськості, засвідчили, що в українську прозу прийшов талановитий художник.

На початку 90-х рр. частина молоді української інтелігенції, перейнятої ліберально-просвітительськими ідеями, утворює організацію **“Братство тарасівців”, з учасниками якої Коцюбинський деякий час підтримував зв’язок.** Цей зв’язок відбився на його творчості. У казці **“Хо” (1894) Коцюбинський підносить значення ліберально-просвітительської діяльності.**

Роки перебування Коцюбинського на урядовій службі в Молдавії і Криму дали життєвий матеріал для його творів “Для загального добра” (1895), “Пе-коптьор” (1896), “Посол від чорного царя” (1897), “Відьма” (1898), “В путах шайтана” (1899), “Дорогою ціною” (1901), “На камені” (1902), “У грішний світ”, “Під мінаретами” (1904). Одним із свідчень того, що Коцюбинський своїми творами молдавсько-кримського циклу виходив за межі локальних проблем, є те, що його повість “Для загального добра” була надрукована в перекладі російською мовою у журналі “Жизнь” (1899, кн. 12).

Багата творчими здобутками п’ятирічна служба у філоксерній комісії стала періодом інтенсивного зростання письменника. Залишивши роботу в комісії, він після безуспішної спроби влаштуватися на роботу в Чернігові, де жила сім’я, їде до Житомира і займає різні посади в редакції місцевої газети “Волянь”. На початку 1898р. Коцюбинський нарешті дістає роботу в чернігівському земстві.

Важливим моментом світоглядно-художньої еволюції Коцюбинського було оповідання “Лялечка” (1901). У “Лялечці” Коцюбинський постає визначним майстром психологічного аналізу. Зосередження уваги на психологічних колізіях стає визначальною рисою творчості Коцюбинського. Деяко окремо в доробку Коцюбинського стоять твори на теми з минулого українського народу — “На крилах пісні” (1895) і “Дорогою ціною” (1901). Їх єднає романтично-піднесена, героїчна тональність. Новела “Цвіт яблуні” була в українській літературі новаторською за темою: порушувалась проблема ставлення письменника до дійсності, говорилося, що митець за будь-яких обставин не може забувати про свій громадянсько-професійний обов’язок, повинен боліти чужим горем, як власним. До теми “Цвіту яблуні” Коцюбинський повертається ще не раз (цикл мініатюр “З глибини”, поезія в прозі “Пам’ять душі”, незавершений твір “Павутиння”, новели “Intermezzo” і “Сон”). Виражене у цих творах ідейно-мистецьке кредо декларується й у листі-відозві М. Коцюбинського і М. Чернявського 1903р. до українських письменників. Наступний розвиток української літератури Коцюбинський бачив у розширенні її тематичних та ідейних обріїв, пошукові нових художніх форм.

У п’ятиліття перед революцією 1905 — 1907 рр. Коцюбинський написав і опублікував оповідання “Fata morgana” (Киевская старина, 1904), в якому вловив ті головні зрушення у свідомості селянства і нові тенденції в еволюції соціальної психології села, які на повну силу виявилися під час революції. Революція остаточно відкрила світові нове село, а Коцюбинський без будь-якого втручання в текст оповідання продовжив його як другу частину повісті. Друга частина повісті “Fata morgana” (опублікована в квітневому номері “Літературно-наукового вісника” за 1910р.) належить до найвизначніших творчих досягнень Коцюбинського, пов’язаних з подіями першої російської революції.

Провідним жанром малої прози Коцюбинського після 1901р. стає соціально-психологічна новела.

У 1906 — 1912 рр. крім другої частини “Fata morgana” М. Коцюбинський створює новели “Сміх”, “Він іде” (1906), “Невідомий”, “Intermezzo”, “В дорозі” (1907), “Persona grata”, “Як ми їздили до Криниці” (1908), “Дебют” (1909), “Сон”, “Лист” (1911), “Подарунок на іменини”, “Коні не винні”, образки-етюди “Хвала життю!”, “На острові” (1912), а також повість “Тіні забутих предків” (1911). Під час поїздок на острів Капрі письменник часто зустрічався з Горьким, взимку 1911 — 1912 рр. навіть жив у нього і написав там “Коні не винні” та “Подарунок на іменини”.

Художні нариси “Хвала життю!” й “На острові”, написані влітку 1912р., — останні твори М. Коцюбинського. Пафосом торжества життя над смертю пройнятий нарис “Хвала життю!”. Лейтмотивом нарису “На острові” також є ідея безперервності, вічності людського буття.

Коцюбинський побував у багатьох екзотичних місцях — у Криму, Бессарабії, на Гуцульщині та в Італії, його листи переповнені враженнями від природи цих країв. Коцюбинський вражав своїх сучасників знанням природничих наук. Він

проникав у таємниці природи через наукову літературу і власні спостереження. Це допомагало йому глибше, по-філософськи сприймати навколишній світ, краще збагнути і точніше відтворити життя людини в органічному зв'язку з усім світом. Природа і людина зливаються у нього в одне ціле, стоять в одному поетично-філософському ряду.

Мовна практика Коцюбинського — один з яскравих прикладів широкого підходу до розвитку літературної мови. Не заперечуючи ваги різних стилів української літературної мови, слів-новотворів, оригінальних виразів, конструкцій, він головним джерелом збагачення мови літератури вважав **загальнонародну розмову**.

Творчість Коцюбинського служить художнім прикладом уже не одному поколінню українських письменників.

«ТІНІ ЗАБУТИХ ПРЕДКІВ» АНАЛІЗ

«Тіні забутих предків» — повість Михайла Коцюбинського, написана під враженням його перебування на Гуцульщині. В творі розповідається про кохання Івана і Марічки, українських Ромео і Джульєтти. Яскраво передано побут і життя гуцулів.

Літературний рід: епос

Жанр: повість

Тема «Тіні забутих предків»: зображення життя гуцулів у Карпатах на межі 19 — 20 ст. у гармонії з природою, традиціями і звичаями, з язичницькими й християнськими віруваннями.

Ідея «Тіні забутих предків»: оспівування високого й красивого почуття — кохання.

Поштовх для написання: перебування М. Коцюбинського в селі Криворівня (Івано-Франківська область), під час якого він отримав багато вражень від життя, звичаїв і обрядів гуцулів.

Інші назви: Тіні минулого, Голос віків, Відгомін Предковіку, Дар Предків забутих

Головні герої:

Іван Палійчук — дев'ятнадцята дитина у родині. Не відчуваючи себе комфортно серед людей, часто втікає в ліс. Добре знається на травах ще з семи років. Згодом знайомиться із Марічкою, дівчинкою з ворожого роду. Між дітьми зав'язується дружба, а згодом — кохання. Після смерті батька хлопець змушений іти працювати на полонину, і коли повертається, дізнається, що Марічка загинула. З великого горя Іван йде в ліс і там живе шість років. Потім повертається додому, одружується з Палагнуою. Закінчується його життя зустріччю із нявкою в образі Марічки. Іван йде за нею в ліс без страху, але мара зникає при появі чугайстра, доброго лісового духа. Потім Іванові вчувається її голос, і він, слідуючи за ним, падає з гори.

Марічка Гутенюк — кохана Івана. Познайомилася з Іваном ще з малечку. Поетична душа, складає і співає пісні, в той час як Іван грає на флюярі. Передчуває, що щасливо жити їм разом не судилося. Згодом, коли Іван пішов в найми, гине в Черемоші під час повені.

Палагна — дівчина з багатого роду, добра господарка. Але вона не була вдоволена своїм мрійливим чоловіком, який все більше любив пасти маржинку, а не ходити коло хати. Не розуміла вона й Іванових пісень. Палагна стає коханкою сусіда Юри.

Юра — мольфар, людина, наділена надприродними здібностями. Йому під силу відігнати градову хмару чи, навпаки, викликати дощ, урятувати худобу чи звести людину — залежно від обставин та уподобань. Стає коханцем Палагни і прагне звести чарами Івана зі світу.

Сюжет

На початку твору розповідається про закохану молоду пару — Івана та Марічку. Вони належали до ворогуючих гуцульських родів Палійчуків і Гутенюків, боротьба між

якими тривала уже давно. Проте це не стало на заваді їхньому коханню. Згодом Іван тривалий час змушений перебувати в наймах на полонині, а повернувшись він дізнається про смерть Марічки. Іван важко переживає загибель коханої: «Великий жаль вхопив Івана за серце. Зразу його тягло скочити з скелі у крутіж: «На, жери і мене!» Але потому щемлячий тусок погнав його в гори, далі од річки. Затуляв вуха, щоб не чути зрадливого шуму, що прийняв в себе останнє дихання його Марічки. Блукав по лісі, поміж камінням, в заламах, як ведмідь, що зализує рани, і навіть голод не міг прогнати його в село. Знаходив ожини, гогози, пив воду з потоків і тим живився. Потому щез. Люди гадали, що він загинув з великого жалю, а дівчата склали співанки про їхнє кохання та смерть, які розійшлися по горах». «Шість літ не було чутки про нього, на сьомий раптом з'явився». Одружився з Палагною та почав «газдувати». З часом Палагна стала «любаскою» сусіда Юри. Іван про це знав, проте йому було байдуже, тому що він не міг забути Марічку та змиритися з болем. Якось хлопець пішов у гори й почув там голос Марічки, попрямував за ним і зустрів кохану у вигляді мавки. Після короткої розмови вона зникла, натомість Іван зустрів чугайстра і спробував відволікти його, запросивши у танок, щоб Марічка могла якнайдалі утекти. Після танцю з лісовиком головний герой пішов за голосом коханої і зірвався в урвище. Наступного дня його ледь живого знайшли пастухи. Згодом він помер, і його поховали за місцевими звичаями (з танцями і розвагами).

Проблематика:

Гармонія між людиною та світом природи
Життя і смерть
Добро і зло
Язичництво і християнство
Сила кохання і неможливість жити без нього
Вплив мистецтва на людину Роль праці в житті людини
Стосунки батьків і дітей

Сюжет повісті перегукується з трагедією Шекспіра «Ромео і Джульєтта». Палійчуки і Гутенюки ворогують так само, як Монтеккі та Капулетті. Діти з ворожих родів кохають одне одного. Вкінці герої гинуть. У повісті широко використовуються діалектичні слова. У 1964 році режисер Сергій Параджанов та оператор Юрій Ілленко зняли однойменний фільм. Василь Стус на прем'єрі фільму висловив протест проти радянської влади: «Хто проти тиранії, встаньте!»

Fata Morgana (Марево про землю) — повість Михайла Коцюбинського, присвячена темі змін в українському селі на початку ХХ століття та революції 1905-1907. «Фата моргана» скорочено читати

ЧАСТИНА 1 Проходячи біля зруйнованої сахарні, Андрій Волик згадує своє минуле життя. Він працював на фабриці та отримував за місяць 13 карбованців. Тепер сахарня стоїть пустою, але Андрій сподівається, що скоро її відбудують. Він тоді знову почне працювати. Земля для Андрія не важить так багато, як робота на фабриці, бо він вважає непевним результат, отриманий від селянської праці. Андрій думає, що його дочку Гафійку непогано було б засватати за слюсаря. Адже ніхто з хазяйських синів не захоче брати убогої дівчини. З церкви повертається Маланка. Вона маленька та суха, зморена важкою працею і численними турботами. Ця сім'я бідна, але чесна. Біля неї йде красуня Гафійка. Андрій милується своєю дочкою. Панський пастух Хома Гудзь іде у шинок до Менделя, відмовившись пасти худобу у свято. Підходячи до дому, Андрій бачить, що Гафійка винесла воду заробітчанами, що тягнуться журавлиним ключем у Таврію чи на Кубань. У село повертається Марко Гуца, який, на думку Андрія, даремно бунтує селян. Андрій з Маланкою обговорюють свої господарські справи, починають сваритися, бо інтереси в них зовсім різні. Маланку тягне до землі, Андрій же до неї байдужий. В хату заходить Гафійка та мирить батьків. Знову розмова повертається до Марка Гуці, який роздає селянам читати заборонені книжки. В неділю Маланка може собі дозволити відпочити. Вона з гіркотою думає про те, що чоловік не хоче працювати коло землі, тягнеться до фабрики. Жінка все життя мріяла стати справжньою хазяйкою, але змалку залишилася сиротою, ніхто з хазяйських синів не хотів її сватати, тому вийшла Маланка за наймита, вже старого парубка, у якого навіть не було своєї хати. Гафійку матері не хочеться віддавати в найми, бо вона дівчина красива, хороша, може, вдасться хоч її видати за одного з заможних парубків, що вже задивляються на неї. Думки Маланки перебиває Ковалиха, яка розказує, що Гафійка танцює на гулянні разом з Марком. Звістка непокоїть матір, зовсім не такого хоче вона для своєї дочки. Думає жінка про землю — мрію свого життя. Тільки до багатого та земля ласкава, а бідного «приймає лише в яму». А в шинку Андрій з Хомою Гудзем теж обговорюють проблему, що турбувала й Маланку — чи віддавати Гафійку в найми. Хома згадує про своє важке життя наймита. у свято Гафійка сидить на призьбі і читає книжку. В хаті знову сварка через те, що батько зварив наловлену рибу, яку можна було продати панам. Спочатку Маланка дуже невдоволена, але потім разом з дочкою починає їсти юшку, бо вони зовсім змучені голодом. Через деякий час у село приїхали розподіляти землю. Маланка стурбована, що їм дістанеться гірша земля. Вона то біжить у поле, то кличе Андрія скоріше йти з нею, щоб прослідкувати за розподілом. Ввечері Маланка стала зовсім іншою. Надії на землю відродили її природну доброту, їй не хотілося більше сваритися з Андрієм. Можливо, тепер і її дочку чекатиме інша доля — вона матиме землю, своє господарство. Дбайливо починає збирати Маланка різне насіння, ховає його по вузличках, бачачи перед собою засіяне поле, засаджений город. Марка Гуцу заарештовують жандарми. Гафійка жалкує за парубком. Восени стало зрозуміло, що зима випаде голодна, незважаючи на те, що селяни багато і важко працювали. Звісток про землю немає ніяких, надії на фабрику теж не справдилися.

Знову в родині запанувала незлагодa, Андрій навіть побив у розпуці Маланку. У Пилипівку Маланка все чекала, що до них зайдуть старости. Але селом гуляли весілля, до них же ніхто не заходив. Вмерли останні материні надії. Запанував у хаті важкий сум: «Ідуть дощі. Холодні осінні тумани клубочуться вгорі і спускають на землю мокрі коси. Пливе у сірі безвісті нудьга, пливе безнадія, і стиха хлипає сум. Плачуть голі дерева, плачуть солом'яні стріхи, вмивається сльозами убога земля і не знає, коли осміхнеться. Сірі дні змінюють темні ночі. Де небо? Де сонце? Міріади дрібних крапель, мов вмерлі надії, що знялись занадто високо, спадають додолу і пливуть, змішані з землею, брудними потоками. Нема простору, нема розваги. Чорні думи, горе серця, крутяться тут, над головою, висять хмарами, котяться туманом, і чуєш коло себе тихе ридання, немов над вмерлим... Маленьке, сіре, заплакане віконце. Крізь його видко обом — і Андрієві і Маланці, як брудною, розгрузлою дорогою йдуть заробітчани, йдуть та йдуть, чорні, похилені, мокрі, нещасні, немов каліки-журавлі, що відбилися од свого ключа, немов осінній дощ. Йдуть і зникають у сірі безвісті. Тьмяно у хатинці. Цідять морок маленькі вікна, хмуряться вогкі кутки, гнітить низька стеля, і плаче зажурене серце. З цим безконечним рухом, із цим безупинним спаданням дрібних крапель пливуть і згадки. Як краплі сі — упали й загинули в болоті дні життя, молоді сили, молоді надії. Все пішло на других, на сильніших, на щасливіших, немов так і треба. Немов так і треба... А дощ іде... Горбатими тінями у хатнім присмерку сидять старі, немов рішають загадане Гудзем завдання: чи прийде коза до воза? А мабуть, прийде...»

ЧАСТИНА 2

Гафійка відмовляється вийти за Прокопа, не згодившись на вмовляння матері. Приходить звістка, що панич Льольо збирається ставити гуральню. Андрій зрадив, він сподівається отримати роботу. Хома не поділяє його радості, він проклинає всі способи визискування та експлуатації. Гафійка спілкується з Прокопом, який засватав іншу дівчину, а їй приносить читати книги. Гафійка розповідає, що їй наснився Марко, який грізно запитував про розповсюдження листівок. У хаті Воликів запанували безпросвітні злидні. Настрій трохи покращився, коли панич найняв Андрія до гуральні, яка почала працювати по Зелених святах. Навесні чутки про землю відновлюються, колишні надії знову повертаються до Маланки. У селі розмовляють про страйки, прислухаються до розповідей про інші села, нарешті збираються зрівняти пана із собою. Панас Кандзюба виступає проти бунту, говорить, що людям мають нарізати землю. На гуральні з Андрієм сталося нещастя— машиною відрубало пальці. Пан заплатив йому п'ять рублів, але з роботи вигнав. Тепер уже Гафійці довелося йти у найми до Підпарі, який не давав спуску наймитам, та й сам працював з ранку до ночі. Селяни починають бунтувати: не хочуть працювати у полі за стару ціну, покинули панський двір. Хома навіть підбиває Андрія спалити усе панське добро, але той не хоче навіть чути таких думок. З бажання помститися за людські кривди Хома Гудзь підпалює стіжки. Коло Марка, який знову повернувся в село, гуртується молодь. Він починає розмови про селянську спілку. Щоночі селами палають пожежі — селяни палять своїх панів. Багаті ховаються за великими парканами, бідняки збираються купками, планують, що їм

робити. Вони вирішують забрати панську землю. Одного разу люди виходять на вулицю з вишитим Гафійкою прапором. Вони грабують панські будинки, розбирають добро. Маланка теж приносить мішки з мукою, але не може їсти чужого хліба. Андрій навісніє та починає трощити все навкруги. Селяни обирають трьох представників, які мають слідкувати за відібраним панським добром. Гуща планує заснувати навіть народний університет. Раптом приходить звістка, що в сусіднє село вступило військо, когось вбито, когось заарештовано. Перелякані селяни вирішили, що краще скарати кількох, щоб не постраждало усе село. На сході почався самосуд, першим вбили Семена Мажуху, потім Андрія Волика. Прокіп склав громаді звіт, віддав ключі, його теж вбили. Марка врятувала Гафійка. Ранком у село вступили козаки...